

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

**КАТЕДРА ПО ОБЩА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА, РАЗВИТИЙНА И
ЗДРАВНА ПСИХОЛОГИЯ**

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Светлина Георгиева Колева

на дисертационен труд на тема:

„Полови стереотипи в детската популярна култура”

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление

3.1 Социология, антропология, и науки за културата, докторска програма „Културология –
Медии и популярна култура“

Автор на дисертационния труд: Елеонора Стайкова-Мишева

1. АКТУАЛНОСТ И ЗНАЧИМОСТ НА РАЗРАБОТВАНИЯ НАУЧЕН ПРОБЛЕМ

Настоящият дисертационен труд е посветен на темата за половите стереотипи и тяхното представяне в широко разпространени детски телевизионни програми, ориентирани към деца в ранна и предучилищна възраст. Темата е важна и актуална, тъй като по-задълбочените познания в тази сфера в български културен контекст могат да идентифицират по-отчетливо влиянието на медийната и популярна култура при изграждането на образа за себе си от гледна точка на социалната роля на пола като аспект на идентичността и психичното благополучие на децата, включително тяхната способност да взаимодействат с връстниците си по социално приемлив и релевантен на ситуацията начин както и да предоставят възможни обяснения за част от затрудненията, които децата могат да срещат в интеракциите със свои връстници.

Докторантката си поставя амбициозната задача да изследва и оцени наличието на актуалните репрезентации на полово стереотипизирани образи в популярната култура,

предназначена за деца във възрастта от 2 до 5 години. За постигането на тази задача Е. Стайкова-Мишева търси пресечната точка на научните познания от три научни полета – културология, изследвания на пола и психология на развитието. Решаването на поставените задачи и постигането на поставената цел на дисертационното проучване допринася за повишаване на актуалността и значимостта на изследвания проблем.

2. ОЦЕНКА НА НАУЧНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Основната цел на дисертационния труд е да идентифицира стереотипите и механизмите, по които образът-образец на това какво представлява мъжката роля и имплицитното съдържание на това какво означава да си мъж и съответно жена и женска роля, които биват произвеждани и възприемани от деца в ранна и предучилищна възраст. За постигането на основните задачи на изследването и изясняване на структурата на изследвания феномен в българската социокултурна среда е възприет подход, обединяващ количествен и качествен анализ.

Докторантката подхожда с достатъчно научна сериозност към решаването на поставените задачи и избира и адекватен и трудоемък подход, който интегрира аспекти на медийното влияние предварително изследване, медиен анализ, контент-анализ и дискурсивен анализ. Използвани са изследователски методи, които са релевантни на целите и задачите на проучването.

Дисертацията е разработена в рамките на 233 стандартни страници и съдържа увод, две основни части - теоретична и изследователска, подразделени на глави, от гледна точка на теоретичното и емпиричното изследване на проблематиката, заключение и библиография. Библиографската справка включва 104 източника, релевантни за изследваната проблематика, обхващащи както различните научни направления, така и покриващи класически и съвременни изследвания в областта, което допълнително допринася за високата оценка.

Теоретичният обзор в дисертацията очертава основните научни постижения в областта на проучваната проблематика. Той е фокусиран върху основните конструкти и тяхната взаимовръзка. Разгледани и анализирани са множество теоретични и емпирични изследвания, като докторантката се стреми да представи идеите на изследователите в тяхната историческа последователност, но откроява съвременните постижения в тази област. В логична последователност, в първа глава на теоретичната рамка се разглежда понятието “популярна култура” и неговото влияние върху формирането на идентичността като очертаващо рамката на изследователския интерес в настоящия дисертационен труд, след което последователно във втора глава се въвеждат и дефинициите на останалите ключови конструкти - “полови

стреротипи” и “социална роля на пола”. След ясната диференциация на използвания понятиен апарат, авторката представя начините, по които изследваните конструкти се изобразяват в съвременната популярна култура, разглеждайки влиятелни образци, както и изследвания, извършени в български контекст. В третата част на теоретичната рамка се обърнато специално внимание на психологическото познание относно развитието в детска възраст, и по-конкретно на ранните аспекти на формирането на полова идентичност. Усилията, положени в тази посока заслужават да бъдат разпознати и подчертани, предвид факта, че основната подготовка на авторката е в друго научно поле.

Изготвеният литературен обзор е изчерпателен, логично структуриран и показва добро познаване на проблемите, свързани с темата. Представените в теоретичния обзор подходи и модели показват, също така че докторантката познава литературата по темата, както и основните обсъждани в нея проблеми. Много добро впечатление прави стремежът на докторантката да разгледа ключовите концепции, интегрирайки най-значимите теории от различни научни области, като по този начин показва пресечната точка между влиянието на психологични и културологични фактори за формирането на половите стереотипи в процеса на формирането на идеята за себе си в детска възраст. Подобно усилие заслужава да бъде отличено, тъй като благодарение на него би могло да се постигне по-цялостното и задълбочено вникване във феномените, обект на изследване. Заключениеето обосновава необходимостта от провеждане на проучването, което е основа на обсъждания дисертационен труд на Елеонора Стайкова-Мишева.

Емпиричната част в дисертационния труд, обособена като отделна част, озаглавена “Методология”, е представена в пет глави. В началото на тази част на труда, авторката описва работния процес и подбора на методология за постигане на поставените цели и изследователски задачи. Иницирираното проучване с цел идентифициране на филмите, които децата в целевата група предпочитат да гледат, е проведено на два етапа, като са събрани данни от голям брой изследвани лица - общо 1570 родители. Като препоръка мога да отбележа, че би било полезно и допълнително информативно, ако са събрани данни за процентното съотношение на бащите и майки, участващи в проучването, те да бъдат описани. Ако респондентите в проучването са само майки това също поставя определен дискурс.

На основа на предварителното анкетно проучване Е. Стайкова-Мишева извежда водещите образи на съвременната масовата култура в български контекст и аргументира последващия си изследователски процес, който включва медиен анализ на изведения водещ телевизионен канал, ориентиран към детска публика, контент-анализ и дискурсивен анализ

на героите от шест детски филма: “Пес патрул”, “Прасенцето Пепа”, “Пламъчко и машините”, “Замръзналото кралство” 1 и 2, “Маша и Мечокът” и “Нинджаго”.

Обстойно и задълбочено е представен контент-анализът като емпиричен метод, за да се аргументира неговият избор в рамките на настоящото изследване. На следващо място са описани и аргументирани категориите за анализ, с които борави авторката в стремежа да оцени до каква степен присъстват полови стереотипи в героите, които децата на възраст от 2 до 5 години в България обичат да гледат. Изведените категории са:

1. човек
2. антропоморф
3. полово украсен глас
4. полово украсени цветове
5. полово украсено занимание/професия
6. в хетеро връзка
7. авторитет
8. част от семейство/екип
9. активно действащ/а/ (влиятелен/на)

Същността на дискурсивния анализ и неговите подвидове са представени на следващо място, като изборът му като метод в изследователската процедура е детайлно аргументиран. Преминаването към описателното представяне на резултатите от предварителното проучване (анкета в социалната мрежа Фейсбук), онагледено с множество таблици и графики, показва процеса на извеждане на главните герои, чиито образи ще бъдат анализирани. Данните от тези анкети ясно очертават реалността на екранното време, което децата в начална и предучилищна възраст прекарват и поставят важни въпроси за социализионните процеси.

Извършеният от докторантката медиен анализ на идентифицирания водещ телевизионен канал, източник на съдържание, което ще бъде подложено на контент анализ, ясно показва ангажираността на авторката и онагледява част от реалностите при формирането на детската представа за отношения между хората и света.

Централна част от емпиричната част на дисертацията е отделена на анализа на героите от посочените шест детски филма, започвайки с “Пес патрул”, за който данните от предварителното проучване сред родители, посочват като най-предпочитан сред децата в

изследваната възрастова група. Последвалите детайлни анализи на всички основни герои в избраните масови културни продукти ясно показват, че докторантката следва изведения от нея модел и последователно успява да идентифицира наличието както на полови стеротипи, така и някои нововъведения, стремящи се да разширят границите на половите роли. Изводите, които авторката са задълбочени и следват логичната последователност на методологията и съм на мнение, че разпознават важната проблематика за приписването на грижовността предоминантно на женската социална роля, което значително ограничава развитието на момчетата. В този смисъл високо оценявам изводите, направени от авторката в заключителната част на дисертационния труд и бих искала да я покана да даде своите идеи по посока по-голяма включеност на различни черти, обичайно считани за присъщи на една полова роля.

Авторефератът е съобразен с изискванията, като адекватно и коректно представя дисертационния труд. Приемам приносите, формулирани от докторантката, като смятам, че по отношение на принос 3., касаещ аспектите на психология на развитието, авторката би следвало по-ясно да дефинира границите и задълбочеността на събраното знание в следствие на проведеното изследване.

Елеонора Стайкова-Мишева представя четири самостоятелни публикации по темата на дисертацията, включително и превод на английски на една от статиите.

Имам някои стилистични бележки, които обаче не омаловажават труда на авторката и вероятно отразяват личния ѝ стил.

Смятам, че заключението може да бъде обогатено и разширено, като отрази приносните моменти на дисертационния труд.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Елеонора Стайкова-Мишева представлява мотивирано и цялостно изследване на актуална научна тематика, като получените резултати обогатяват познанието в областта и могат да намерят практическо приложение, поставяйки дискуссионни въпроси от обществена полза. Дисертацията и свързаните с нея публикации отговарят на изискванията и наукометричните критерии на Закона за развитие на академичния състав в Република България за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, задълбоченият анализ на теоретични и изследователски данни от различни научни полета, както и

проведеното изследване, съчетаващо в себе си количествени и качествени методи, убедено давам своята положителна оценка и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на **Елеонора Стайкова-Мишева** по професионално направление **3.1 Социология, антропология, и науки за културата.**

09.05. 2025 г.

гр. София

Рецензент:

(доц. д-р Светлина Колева)